

IPA Komponenta IV – Razvoj ljudskih resursa 2007-2009
Program Europske Unije za Hrvatsku
Europeaid/127475/D/SER/HR

Regionalna mreža lokalnih obrazovnih ustanova

Metode analize obrazovnih potreba za
gospodarski razvoj:
Osječko-baranjska županija

Rujan 2011.

Ovaj projekt je financiran
od strane Europske Unije

Projekt provodi:

u partnerstvu s:

Sadržaj

1. SOCIO-EKONOMSKI POLOŽAJ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE	3
2. NAJVAŽNIJE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI I DINAMIKA NJIHOVOG RASTA OD 2003.- 2008. GODINE.....	4
3. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI PREMA PRIHODIMA	5
4. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI PREMA ZAPOSLENOSTI	6
5. KAKO SE KLJUČNE DJELATNOSTI ŽUPANIJE USPOREĐUJU S ISTIMA U REGIONALNOM OKRUŽENJU?	7
6. ANALIZA ZNANJA I VJEŠTINA U KLJUČNIM DJELATNOSTIMA U ŽUPANIJI	8
7. PRIRODNI ODLJEV – ZAMJENA POSTOJEĆIH ZAPOSLENIH.....	10
8. KAKO SE MIJENJA POTRAŽNJA ZA RADNOM SNAGOM KADA UZMEMO U OBZIR RAZVOJNE POTREBE?	12
9. KAKO SADRŽAJ PROGRAMA ODGOVARA RAZVOJNIM POTREBAMA? – PRIMJER PROGRAMA U OBRAZOVNOM SEKTORU POLJOPRIVREDE, PREHRANE I VETERINE.....	15
10. ZAKLJUČAK.....	17
DODATAK: METODOLOGIJA I PODACI.....	18

1. SOCIO-EKONOMSKI POLOŽAJ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

Osječko-baranjska županija pripada Panonskoj regiji. Trenutno je druga najrazvijenija županija u svojoj regiji nakon Karlovačke županije. Zakašnjela tranzicija zbog rata, ali i velika odgovornost kao središta regije nalaže da se poduzmu značajni napori za razvoj nemalih potencijala regije.

Strategije razvoja morale bi se temeljiti na analizama koje vjerno pokazuju sadašnje stanje, povijesne trendove koji određuju kratkoročne, ali i dugoročne mogućnosti razvoja koje su latentne u gospodarstvu, ljudskim i prirodnim potencijalima koji su na raspolaganju.

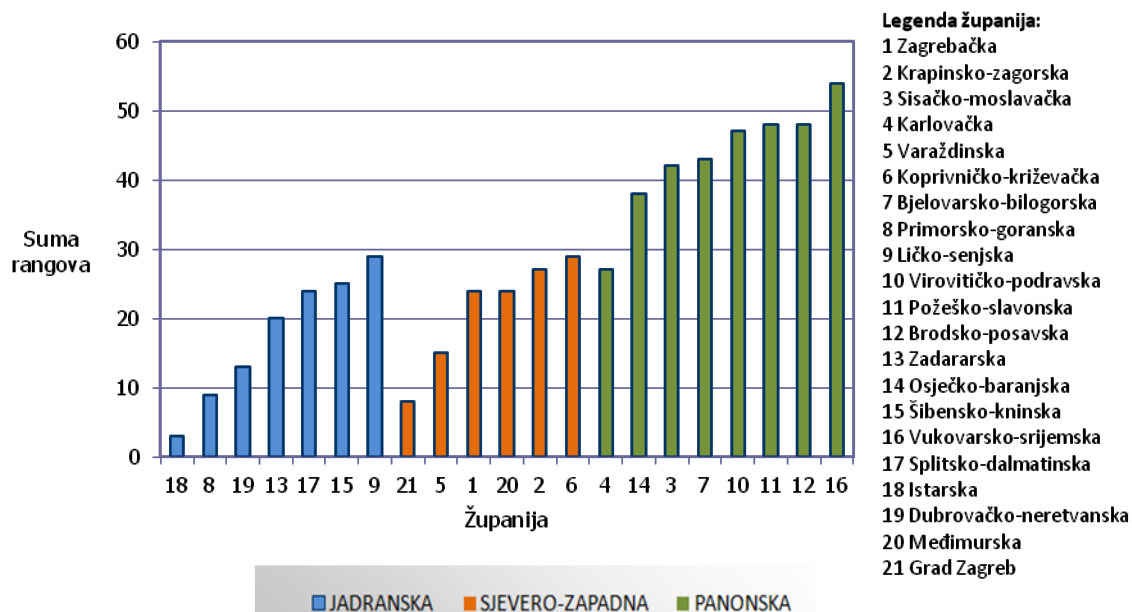
Budući razvoj ovisiti će velikim dijelom i o znanjima i vještinama postojećeg radno sposobnog stanovništva, ali i o obrazovnim programima koje će naše obrazovne institucije nuditi mladim naraštajima i odraslim stanovnicima. Ako ta znanja i vještine ne budu pratila potrebe tržišta rada stvoriti će se jaz između ponude i potražnje koji će utjecati, s jedne strane, na mogućnost gospodarstva da stvara novu vrijednost, a s druge strane će radnoj snazi otežati zapošljavanje.

O metodologiji usporedbe županija u Hrvatskoj

Slika prikazuje poredak svih županija u Hrvatskoj prema kompozitnom indikatoru razvijenosti koji se sastoji od tri skupine indikatora: indikatori gospodarskog razvoja, indikatori tržišta rada i indikatori nezaposlenosti mladih.

Svaki je od indikatora rangiran od najvišeg do najnižeg a potom su rangovi zbrojeni. Što je županija bolje rangirana u odnosu na druge, to je zbroj rangova indikatora MANJI. Što su stupići niži, to je županija razvijenija. Drugo, to je zbroj rangova indikatora MANJI. Što su stupići niži, to je županija razvijenija.

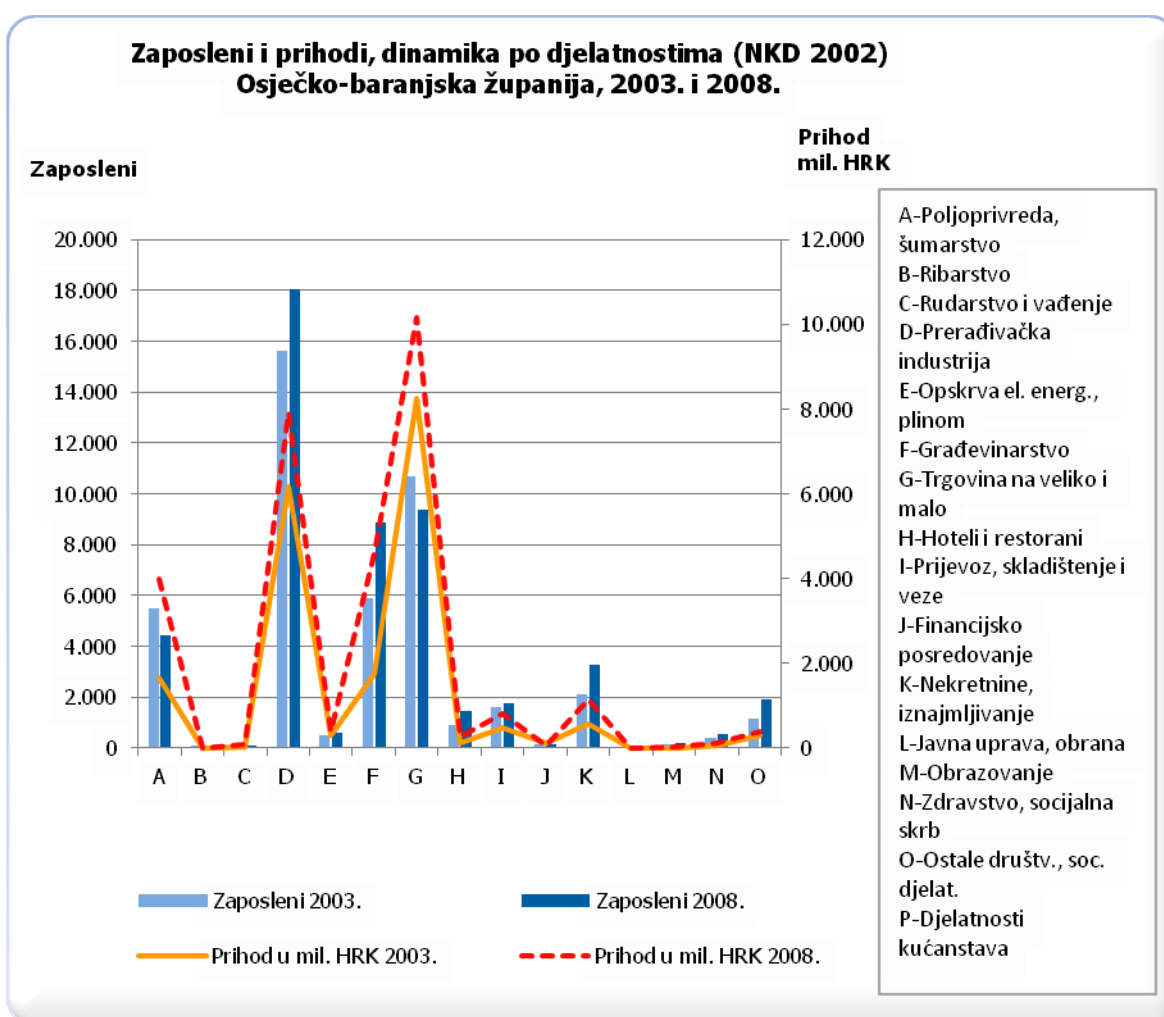
Rang županija prema socio-ekonomskim indikatorima i indikatorima tržišta rada

2. NAJVAŽNIJE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI I DINAMIKA NJIHOVOG RASTA OD 2003.-2008. GODINE

U Osječko-baranjskoj županiji djelatnost koja je najviše doprinijela ukupnom prihodu županije je trgovina sa preko 8 milijardi kuna 2003. godine i preko 10 milijardi 2008. godine. Zaposlenost u trgovini je, međutim tek na drugom mjestu, a rast prihoda uz smanjenje broja zaposlenih rezultirao je snažnim porastom produktivnosti rada.

Prerađivačka industrija čiji su se prihodi kretali nešto preko 6 milijardi kuna u 2003. godini imala je porast na oko 8 milijardi kuna u 2008. godini. Ta djelatnost najviše i zapošljava, a u promatranom je razdoblju došlo do znatnog porasta zaposlenosti s nešto manje od 16 tisuća zaposlenih na oko 18 tisuća zaposlenih u 2008. godini. Treća najvažnija djelatnost prema prihodima je građevinarstvo. U promatranom razdoblju značajno su porasli i prihodi i zaposlenost.

Značajan porast prihoda uz istovremeni pad zaposlenosti odvijao se i u poljoprivredi što je dovelo do značajnog rasta produktivnosti rada u ovoj djelatnosti. Osim ovih ključnih djelatnosti valja spomenuti i porast prihoda i zaposlenosti u djelatnosti posredovanja nekretninama i iznajmljivanja kao i kod prijevoza, skladištenja i veza te ostalih društvenih djelatnosti.

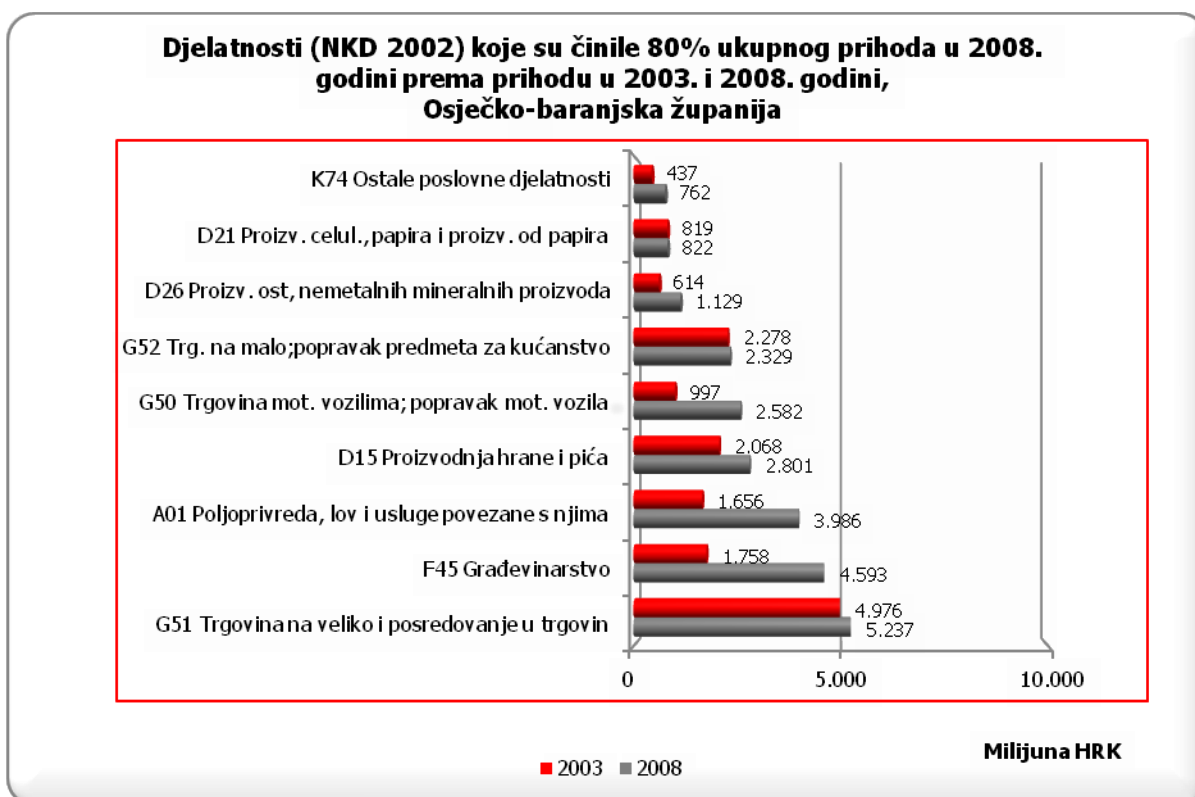
Kako se prerađivačka industrija sastoji od mnogo različitih grana djelatnosti, potrebno je ukupno gospodarstvo analizirati po granama kako bi vidjeli koje su od njih najviše doprinijele ukupnom

razvoju te djelatnosti. Valja napomenuti da su prihodi u djelatnostima kao što je poljoprivreda i šumarstvo podcijenjeni jer se podaci iz Financijske agencije (FINA) odnose samo na pravne osobe kojih je u ovoj djelatnosti malo. Stoga se podaci o individualnoj poljoprivredi u županiji mogu dobiti iz drugih izvora kako bi se procijenila važnost za zapošljavanje i razvoj.

Također je u potpunosti izostala zaposlenost u djelatnostima koje se financiraju izravno iz državnog budžeta tako da je naša analiza usmjerena isključivo na privatni sektor i na dio državnog sektora koji se ne financira iz državnog proračuna.

3. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI U ŽUPANIJI PREMA PRIHODIMA

Kada analizu spustimo na razinu pojedinih grana djelatnosti slika gospodarstva u županiji izgleda ponešto drugačije. Vidimo da je trgovina na veliko izbila na prvo mjestu prema prihodima s nešto preko 5 milijardi kuna prihoda u 2008. godini, što je povećanje od 5,2% u odnosu na 2003. godinu. Na drugom je mjestu građevinarstvo koje je imalo značajan rast prihoda od čak 161%. Na trećem mjestu je poljoprivreda kod koje je prihod porastao za 141%. Od prerađivačke industrije najviše je zastupljena proizvodnja hrane i pića koja je prihodovala 2,8 milijardi kuna sa relativno slabim rastom prihoda u promatranom razdoblju. Od ostalih grana unutar prerađivačke industrije imamo proizvodnju nemetalnih proizvoda te proizvodnju celuloze i proizvoda od papira. Sve te proizvodnje imale su rast prihoda, ali različitim dinamikom. Rast prihoda kod trgovine na malo bio je malen dok je trgovina motornim vozilima imala rast prihoda od čak 158%.

Kada bi se zbrojili svi prihodi od različitih vidova trgovine ta bi djelatnost imala velik značaj za ukupne prihode, ali njen utjecaj na gospodarski rast nije velik premda je značajan za zapošljavanje. Trgovina ovisi o potrošnji kućanstava a dijelom i poduzeća, ali ne može biti motor razvoja županije. Stoga je

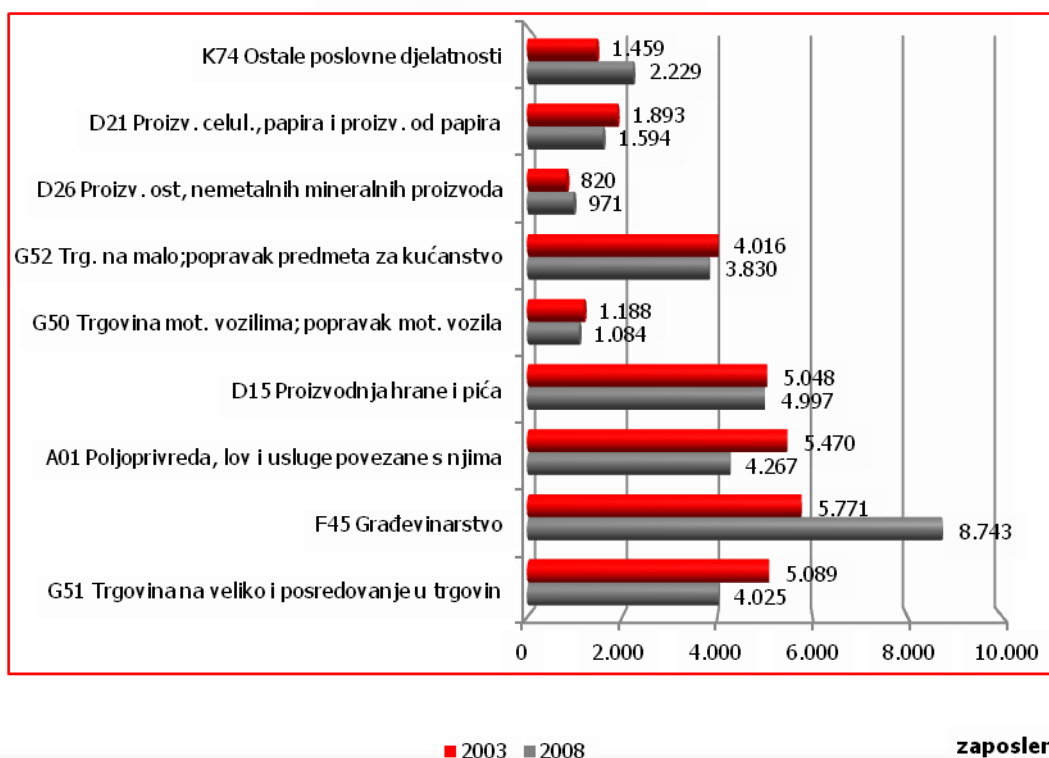
ovakva njena važnost odraz relativno slabije razvijenosti ostalog, posebno proizvodnog gospodarstva koje još uvijek nije pokazalo svoj pravi potencijal.

Ukupna djelatnost prerađivačke industrije bila značajna prema prihodima dok nismo prikazali tu industriju na razini grana djelatnosti kada je vidljivo da su samo 3 grane imale dovoljno veliki prihod da bi se ubrojile u najvažnije grane u županijskom gospodarstvu. To ukazuje na činjenicu da je doprinos prihodu ostalih grana bio relativno ograničen i disperziran na mnogo malih grana djelatnosti unutar prerađivačke industrije. Kakav je doprinos ključnih djelatnosti ukupnoj zaposlenosti u županiji?

4. NAJVAŽNIJE GRANE DJELATNOSTI PREMA ZAPOSLENOSTI

Vidimo da je poredak grana djelatnosti prema broju zaposlenih drugačiji nego prema prihodima. Premda je prema prihodima trgovina na veliko držala prvo mjesto, u zaposlenosti je to građevinarstvo koje je imalo porast od 52%. Na drugom mjestu po zaposlenosti u 2008. godini je proizvodnja hrane i pića koja je minimalno smanjila zaposlenost sa 4 tisuće na 3,8 tisuća zaposlenika. Poljoprivreda je u istom razdoblju smanjila zaposlenost s 5,5 tisuća na 4,3 tisuće i drži 3. mjesto po broju zaposlenih.

Djelatnosti (NKD 2002) koje su činile 80% ukupnog prihoda u 2008. godini prema zaposlenosti u pravnim osobama u 2003. i 2008. godini, Osječko-baranjska županija

U promatranom razdoblju izgubljeno je 2.752 radna mjesta dok se otvorilo 3.893 radna mjesta tako da je saldo u zapošljavanju pozitivan. Čak 76,3% rasta zaposlenosti se realiziralo u građevinarstvu dok se 43,7% pada zaposlenosti može pripisati smanjenju zaposlenosti u poljoprivredi.

Možemo zaključiti da Osječko-baranjska županija nije iskoristila pozitivno razdoblje kada je Hrvatska u cjelini doživljavala rast zaposlenosti prihoda (prije recesije koja je počela 2008. godine) za rast i razvoj onih djelatnosti koje će ostvarivati veću dodanu vrijednost.

Značajni su ljudski resursi iskorišteni u trgovini dok je građevinarstvo donijelo velik, ali teško ponovljiv rast i razvoj. Proizvodne grane djelatnosti imale su daleko najmanji rast zaposlenosti, a gore u tekstu smo vidjeli sličnu situaciju i s prihodima.

Stoga se mora zaključiti da je na temelju pokazanog logično podupirati razvoj ljudskih resursa u onim granama u kojima je rast zaposlenosti najveća, ali je upitno koliko trgovina može biti pokretač razvoja.

Kod županija koje imaju relativno visok udjel poljoprivrede, a to je slučaj kod Osječko-baranjske županije, neophodno je ovu analizu koja koristi isključivo podatke iz pravnih osoba proširiti i podacima o zaposlenima i prihodima iz obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koja mogu značajno promijeniti ukupni dojam o gospodarskoj strukturi.

Jednako je važno procijeniti zaposlenost u malim i srednjim poduzećima koji jednim dijelom nisu obuhvaćeni redovnom statistikom zbog problema prikupljanja podataka iz vrlo malih poslovnih subjekata.

5. KAKO SE KLJUČNE DJELATNOSTI ŽUPANIJE USPOREĐUJU S ISTIMA U REGIONALNOM OKRUŽENJU?

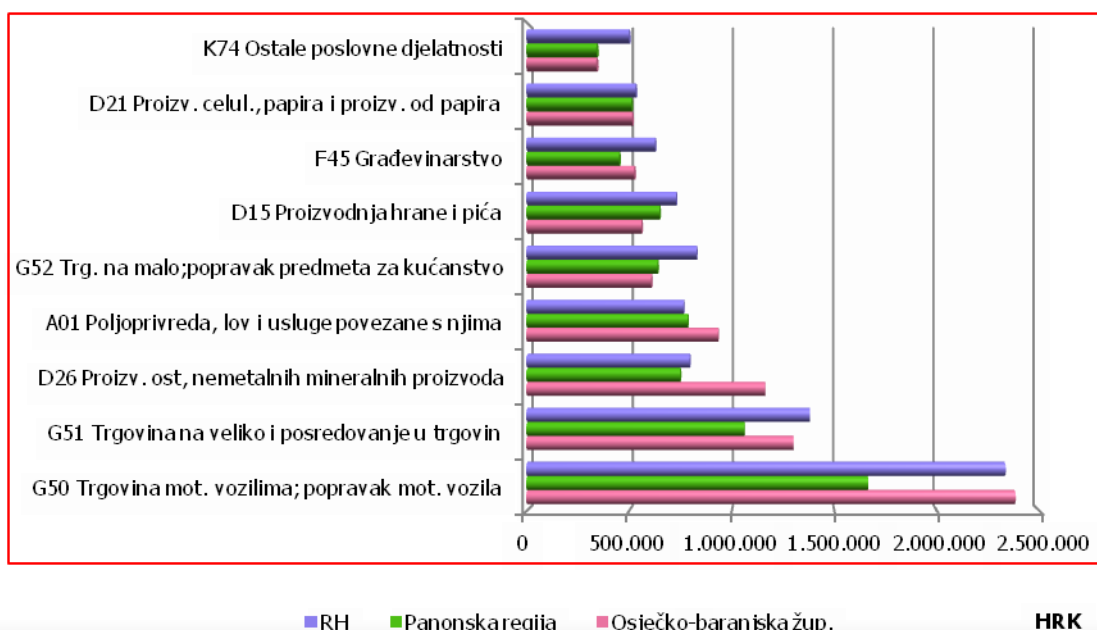
Konkurentnost se, između ostalog, mjeri i produktivnošću rada ili naprosto prihodom po zaposlenom. Interesantno je uspoređivati produktivnost rada u najvažnijim granama djelatnosti županije s produktivnošću rada istih djelatnosti u cijeloj regiji, odnosno u ukupnom hrvatskom gospodarstvu.

Županija se po produktivnosti rada najviše ističe u odnosu na svoju Panonsku regiju u većini ključnih djelatnosti osim u trgovini na malo, proizvodnji hrane i pića, dok je izjednačena kod proizvodnje celuloze i papira i ostalih poslovnih djelatnosti.

Veću produktivnost rada od one na nacionalnoj razini ima županija kod trgovine motornim vozilima, poljoprivrede, proizvodnje nemetalnih proizvoda i trgovine na veliko. Ovdje treba izdvojiti poljoprivredu, ali uz nju i proizvodnju hrane i pića kako bi se mogao formirati poljoprivredno/prerađivački klaster koji će zajednički djelovati prema tržištima.

Građevinarstvo koje je pokazalo značajan rast prihoda i zaposlenosti je ispodprosječno produktivan u odnosu na regiju i Hrvatsku u cjelini. Održivost te djelatnosti teško je osigurati bez državnih investicija ili prodora prema međunarodnom tržištu. Proizvodnja proizvoda od nemetala svakako zaslužuje pažnju premda čini mali dio ukupnih prihoda i zaposlenosti za sada, ali ima višu produktivnost od regije i Hrvatske u cjelini.

Usporedba produktivnosti rada po ključnim djelatnostima (NKD 2002), Osječko-baranjska županija, Panonska regija, RH, 2008.

6. ANALIZA ZNANJA I VJEŠTINA U KLJUČNIM DJELATNOSTIMA U ŽUPANIJI

Gore spomenuta analiza, pokazala je koje su ključne djelatnosti u Osječko-baranjskoj županiji, kakav je bio njihov rast ili pad u razdoblju od 2003. i 2008. godine te smo vidjeli da su neke od tih grana djelatnosti i iznadprosječno konkurentne u odnosu na iste grane u regiji pa čak i u odnosu na nacionalnu razinu. Sva ta analiza još uvijek nam ne govori ništa o tome kakve ljudske potencijale imamo u županiji te koji su potencijalni pravci razvoja ako želimo iskoristiti postojeću radnu snagu i spriječiti njihovu nezaposlenosti ili neaktivnost.

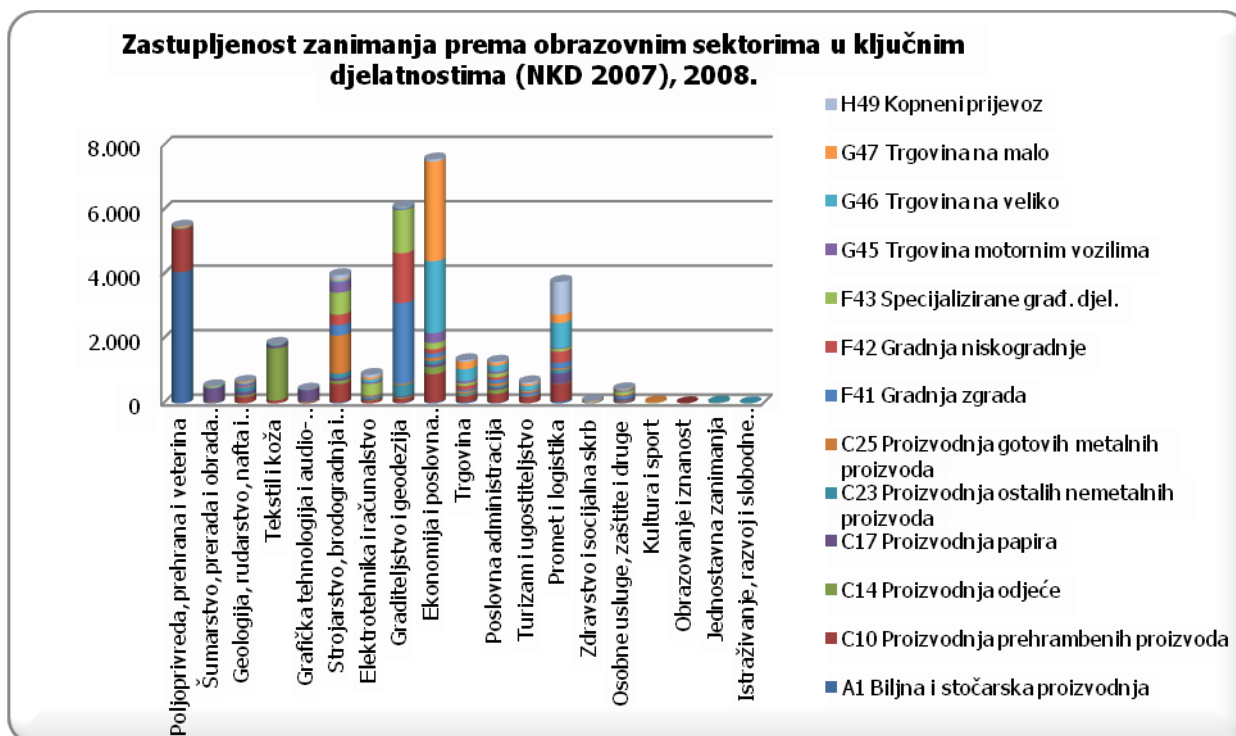
Na slici dolje je prikazano grupiranje zanimanja u djelatnostima prema obrazovnom sektoru¹. Visina stupca govori o brojnosti zaposlenih sa zanimanjima iz određenog obrazovnog sektora u djelatnostima u gospodarstvu. Vidimo da među zaposlenima ima najviše zanimanja iz sektora ekonomije i poslovne administracije, graditeljstva i geodezije, poljoprivrede, strojarstva, metalurgije i brodogradnje i prometa i logistike.

Na ovaj način smo prikupili sve podatke o zaposlenima sa istim zanimanjima u svim ključnim granama djelatnosti što nam govori o upotrebi znanja iz tih područja kako prema brojnosti (kojih zanimanja ima najviše) i prema grani djelatnosti (gdje su najveće koncentracije određenih vrsta zanimanja).

Kako nam ovi podaci mogu pomoći u planiranju obrazovnih potreba? Prvo, možemo na temelju ove analize pokušati izračunati koliko nam i kakvih kadrova treba da se zamijene zaposlenici koji odlaze u mirovinu. Tako, na primjer, vidimo da ekonomskih zanimanja ima najviše i da se koriste u mnogim granama djelatnosti, ali dominantno u trgovini na malo, trgovini na veliko, gradnji niskogradnje i u mnogim drugim granama djelatnosti, gdje su prisutna u malom broju. Zanimanja iz područja

¹ Obrazovni sektor je skup obrazovnih programa i zanimanja koja se generiraju u gospodarstvu iz nekog obrazovnog područja. U Hrvatskoj je do sada definirano 13 obrazovnih sektora na razini strukovnog obrazovanja

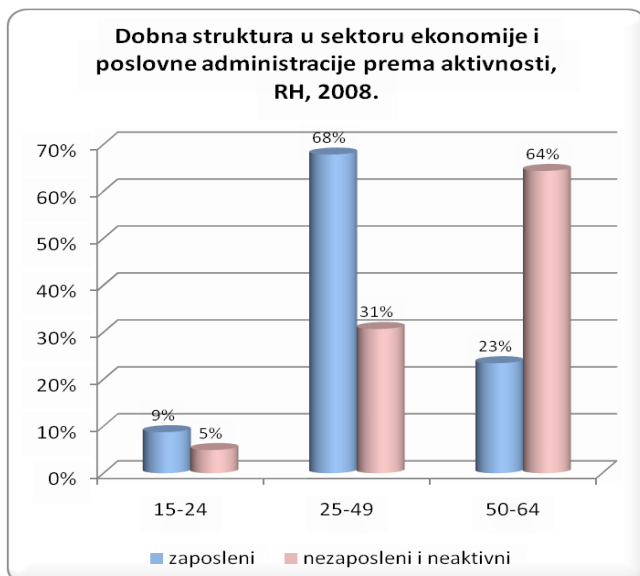
elektrotehnike i računalstva, strojarstva i brodogradnja, ekonomije i poslovne administracije zapošljavaju se u mnogim djelatnostima i upotreba tih znanja vrlo je raširena. Kod takvih zanimanja neophodno je procijeniti koliko će svaka od tih djelatnosti u kojima se pojavljuju ova zanimanja dalje rasti kako bi znali kakva će biti ukupna potražnja za tim zanimanjima u budućnosti. Ako znamo kakva je dobna struktura tih zaposlenika, možemo s relativnom sigurnošću predvidjeti koliko će trebati zamjenskih radnika za one koji su sada stariji od 50 godina.

Iz ove analize smo također saznali koje su vrste zanimanja prisutne u svakoj od ključnih grana djelatnosti. Tako, na primjer, znajući da je došlo do porasta prihoda u grani poljoprivrede, znamo koliko i kakvih će zanimanja trebati ako očekujemo da će ta grana i dalje rasti. Na taj način možemo planirati kvalifikacije koje su potrebne da se taj rast i razvoj podrži sa odgovarajućim znanjima i vještinama. S druge strane, vidjeli smo značajan pad zaposlenosti u prehrambenoj industriji te treba procijeniti u kojoj mjeri bi se obrazovne kvote trebale tome prilagođavati da ne dođe do prekomjernog broja mladih koji neće moći naći posao. Te su nam informacija polazna točka za planiranje razvoja ljudskih potencijala u županiji.

7. PRIRODNI ODLJEV – ZAMJENA POSTOJEĆIH ZAPOSLENIH

Vidjeli smo da su zanimanja iz obrazovnog sektora ekonomije i poslovne administracije bila najbrojnija u županijskom gospodarstvu i da su se najviše javljale u granama djelatnosti poput trgovine na malo, trgovine na veliko, niskogradnji i mnogim drugim granama. Kakva je njihova dobna struktura te koliko će ih odlaziti u mirovinu u idućih 15 godina? Na slici dolje prikazana je takva dobna struktura za sva zanimanja iz ovog obrazovnog sektora za Hrvatsku².

Vidimo da je 23% zaposlenih u dobi od 50 do 64 godine te se može očekivati da će oni svi otići u mirovinu tijekom idućih 15 godina. Da bi izračunali koliki će broj osoba otići u mirovinu uzeli smo zaposlene u svim granama djelatnosti koje zapošljavaju ova zanimanja i izračunali broj koji će godišnje odlaziti u mirovinu³.

U tablici dolje izračunat je prirodan odljev iz gospodarstva prema obrazovnim sektorima i priliv iz škola te prikazan broj mladih po oslobođenom radnom mjestu.

Izvor: izračun iz Ankete o radnoj snazi 2008., DZS

Vidimo da u prosjeku 2,3 mlade osobe "čeka" na jedno upražnjeno radno mjesto ali su razlike između obrazovnih sektora velike. Najveći je jaz kod obrazovnog sektora Trgovine gdje 8,8 : 1 mlade osobe dođe na jedno radno mjesto, elektrotehnike i računalstva 8,6 : 1 i osobnih usluga 8,3 : 1.

Ovakva hiperprodukcija kadrova može dovesti do većeg postotka nezaposlenosti mladih s tim kvalifikacijama ili do odlaska perspektivnih mladih kadrova. Ipak, mora se računati da će značajan dio mladih iz četverogodišnjih srednjih škola nastaviti školovanje i neće biti dostupno tržištu rada te ovi nerazmjeri neće biti do te mjere istaknuti.

Zanimanja u kojima nije osigurana ili je samo granično osigurana zamjena su graditeljstvo i geodezija, (1 : 1) i promet i logistika (1 : 1), poljoprivreda, prehrana i veterina (1,2 : 1), šumarstvo, prerada i obrada drva (1,4 : 1) i geologija, rudarstvo itd. sa 0,6 : 1.

Uz ovakve niske razine zamjene bilo kakav rast i razvoj u ovim granama djelatnosti koji bi zahtijevao višu razinu zaposlenosti mogao bi se suočiti s nedostatkom mladih radnika s odgovarajućim kvalifikacijama. To bi značilo da se treba analizirati dostupnost nezaposlenih s navedenim kvalifikacijama, a vjerojatno će biti potrebno i dodatno usavršavanje zbog činjenice da nezaposlenost

² Ova je analiza napravljena u okviru IPA projekta "Jačanje institucionalnog okvira za razvoj strukovnih standarda zanimanja, kvalifikacija i kurikuluma" u segmentu razvoja sektorskih profila

³ Broj zaposlenih X 0,29/15 = godišnji odlazak u mirovinu

u prosjeku traje dulje od godine dana i mnogi se nezaposleni suočavaju sa gubitkom znanja, vještina i radne prakse.

Prirodni odljev u mirovinu zaposlenih prema obrazovnom sektoru i zamjena mladima u 2008. godini							
Obrazovni sektor	Zaposleni u svim granama	Udio u uk. zaposlenima	Prirodni odljev (%)	Prirodni odljev	Godišnji odljev	Ukupno mladih	Učenici po radnom mjestu
Ekonomija	6.906	14%	19%	1312	88	389	4,4
Graditeljstvo i geodezija	6.857	14%	28%	1920	128	130	1
Poljoprivreda, prehrana i veterina	6.133	13%	44%	2699	180	211	1,2
Strojarstvo, brodogradnja i metalurgija	5.969	12%	29%	1731	115	368	3,2
Promet i logistika	4.854	10%	28%	1359	91	92	1
Trgovina	2.526	5%	25%	632	42	368	8,8
Poslovna administracija	2.391	5%	31%	741	49	112	2,3
Turizam i ugostiteljstvo	2.366	5%	26%	615	41	258	6,3
Tekstil i koža	2.305	5%	24%	553	37	51	1,4
Elektrotehnika i računalstvo	1.869	4%	24%	449	30	258	8,6
Šumarstvo, prerada i obrada drva	1.649	3%	24%	396	26	36	1,4
Geologija, rudarstvo, nafta i kem. tehnologija	1.444	3%	29%	419	28	16	0,6
Osobne usluge, zaštite i druge	1.294	3%	23%	298	20	166	8,3
Grafička tehnologija i audio-vizualno oblikov.	740	2%	30%	222	15	59	3,9
Ostalo	1.477	3%	3-42%	-	-	90	-
Ukupno	48.780	100%		13.346	890	2064	2,3

Izvor: izračun iz FINA, DZS, MZOS, 2008.

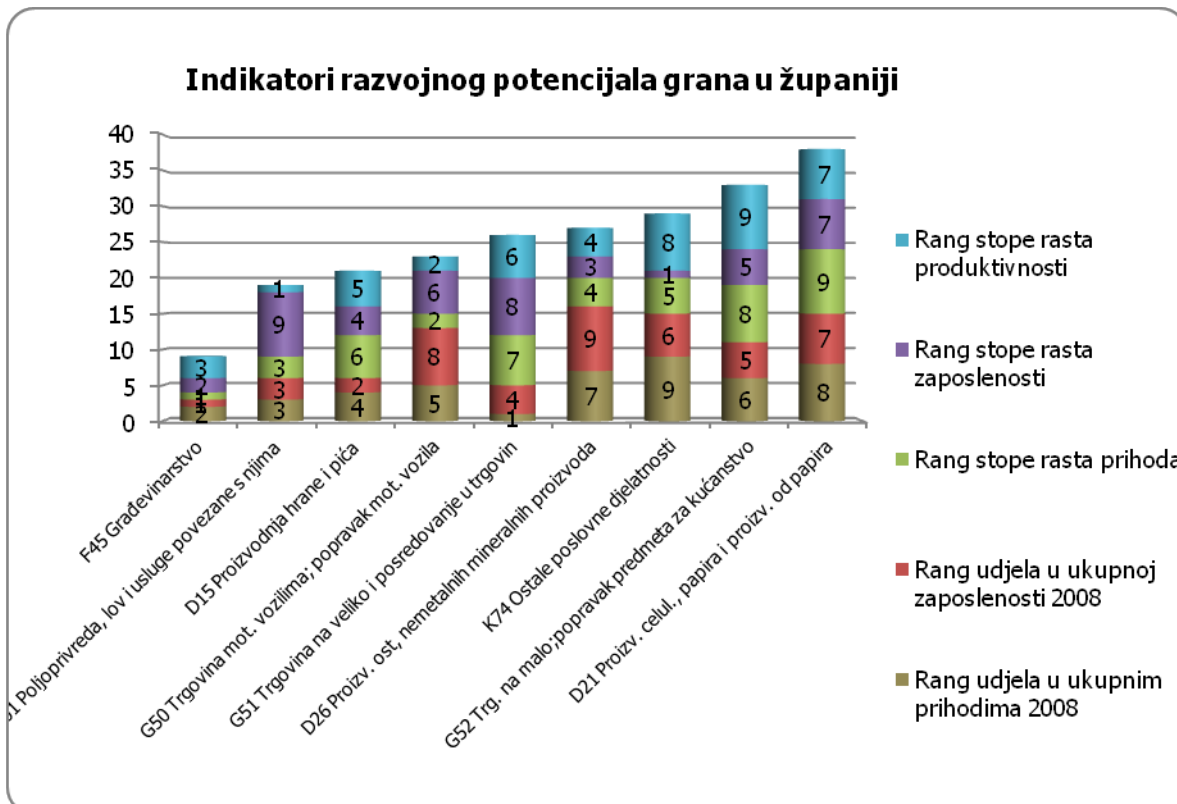
Kod svih ostalih obrazovnih sektora imamo dobru mogućnost zamjene i ne bi trebalo biti ograničenja u razvoju grana djelatnosti koje najviše koriste zanimanja iz sektora.

8. KAKO SE MIJENJA POTRAŽNJA ZA RADNOM SNAGOM KADA UZMEMO U OBZIR RAZVOJNE POTREBE?

Razvojni potencijal pojedinih grana djelatnosti za koje smo utvrdili da su stvorile 80% prihoda u gospodarstvu procijenili smo postupkom rangiranja vrijednosti odabranih indikatora. To su: stopa produktivnosti, stopa rasta zaposlenosti, stopa rasta prihoda, udio u ukupnoj zaposlenosti i udio u ukupnim prihodima. Pretpostavili smo da su svi ovi indikatori jednako važni, a kada smo ih po veličini rangirali od 1 – 9 (toliko je grana uključeno u mjerenje), zbrojem smo rangova utvrdili koja od grana djelatnosti je imala najviše rangove prema svim indikatorima. U grafu dolje prikazane su grane i njihovi rangovi te je važno znati da najniži stupac predstavlja granu koja je najbolje rangirana po svim indikatorima budući da je često među prvih 5 pa je zbroj rangova zato i najmanji.

Prema svim indikatorima građevinarstvo je pokazalo najbolje rangove s obzirom na 5 indikatora i daleko je bolje pozicionirano od poljoprivrede koja je imala najmanji rang prema stopi rasta zaposlenosti dok je bila 1. u stopi rasta produktivnosti. Ipak ovaj gospodarski sektor je tek na 9. mjestu prema stopi rasta zaposlenosti, odnosno, u poljoprivredi je prisutan pad zaposlenih u promatranom razdoblju.

Na 3. mjestu prema potencijalu je proizvodnja hrane i pića koja je 2. prema udjelu u ukupnoj zaposlenosti, 4. prema stopi rasta zaposlenosti i udjelu u ukupnim prihodima dok je tek na 6. mjestu prema stopi rasta prihoda. Kako je u županiji važno novo zapošljavanje, ova grana djelatnosti je važna upravo zbog dobrog rangiranih pokazatelja zapošljavanja.

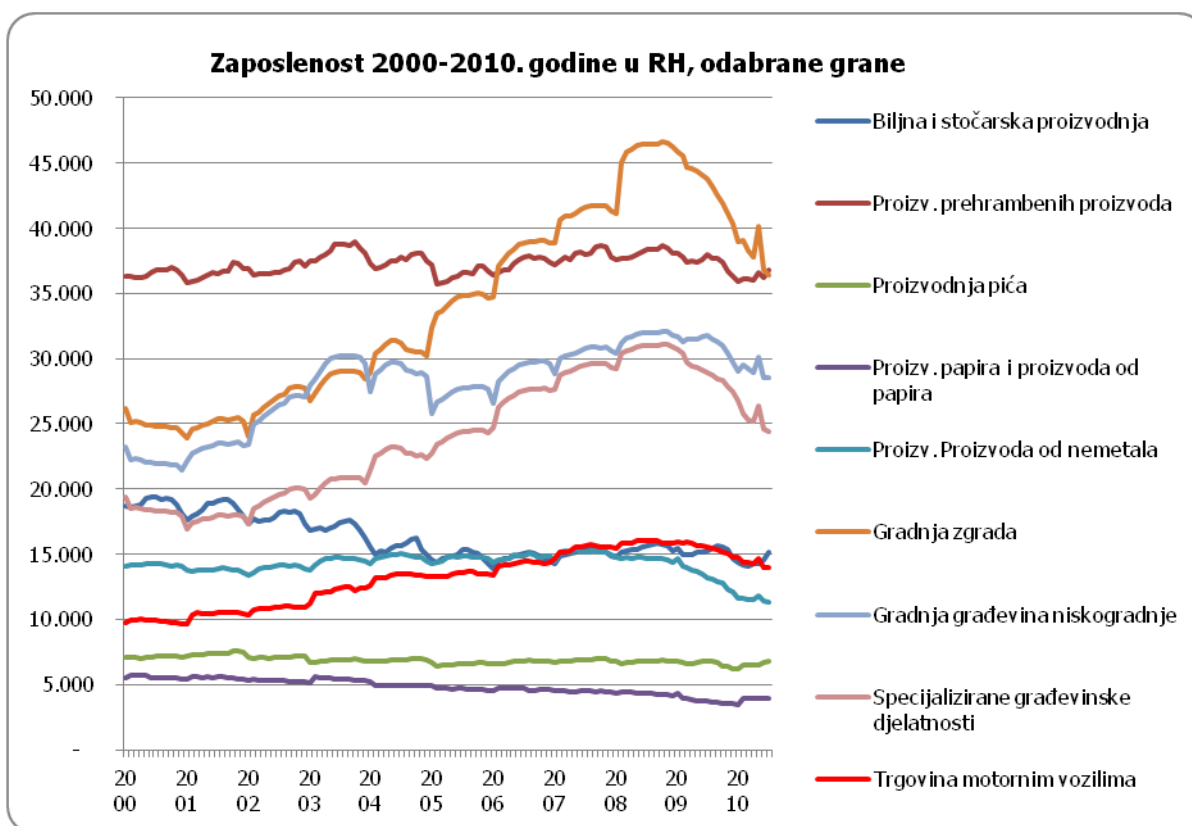
Interesantno je uočiti da poslovne djelatnosti imaju 1. rang prema stopi rasta zaposlenosti, ali ostali pokazatelji ukazuju na činjenicu da je početni broj zaposlenih malen, odnosno da je prema tom indikatoru tek na 9. mjestu.

Prioritet bi trebale imati one djelatnosti koje povećavaju svoju produktivnost rada a time i konkurentnost ili ako je prioritet zapošljavanje, one grane djelatnosti koje imaju najveći potencijal u zapošljavanju a to je kombinacija onih koje imaju s jedne strane veliki udjel u ukupnoj zaposlenosti u kombinaciji s najdinamičnijim zapošljavanjem. To je slučaj s proizvodnjom hrane i pića.

Vrlo je bitno pitanje da li grane djelatnosti s potencijalom imaju pozitivna ili negativna dugoročna kretanja zaposlenosti. Na slici dolje prikazano je kretanje zaposlenosti u nekolicini grana djelatnosti u kojima je prepoznat potencijal u županiji, ali na razini Hrvatske. Vidimo da je građevinarstvo imalo najveću dinamiku rasta u Hrvatskoj i to u svim njegovim podgrupama poput gradnje zgrada, niskogradnje te specijaliziranih građevinskih djelatnosti.

Od ostalih grana djelatnosti vidimo da je rast zaposlenosti bio prisutan samo kod trgovine motornim vozilima dok sve ostale grane koje su ključne i u Osječko-baranjskoj županiji imaju stagnaciju poput proizvodnje prehrambenih proizvoda i proizvodnje pića ili pad kao kod poljoprivrede, proizvodnje papira i proizvoda od papira i proizvodnje proizvoda od nemetala. Premda neke djelatnosti mogu na nacionalnoj razini pokazivati pad, a istovremeno imati rast u nekoj od županija, ipak su dugoročna kretanja na nacionalnoj razini putokaz i za županijske razvojne potencijale na dugi rok.

Iz priloženog možemo zaključiti da građevinarstvo koje je prema 5 indikatora potencijala za razvoj u županiji iskazivalo značajne mogućnosti ipak upitne opstojnosti za dugoročni razvoj zbog velikih oscilacija koje su se pokazale na početku recesije kada su državne investicije u infrastrukturu prestale. Ne može se očekivati da će i u budućnosti ova djelatnost biti u toj mjeri potpomagana iz državnog proračuna. Prema tome, samo one građevinske tvrtke koje se uspiju plasirati na međunarodno tržište bi mogle imati dugoročniju razvojnu perspektivu te bi se za njih trebalo osigurati dovoljan broj osoba sa odgovarajućim kvalifikacijama.

Izvor: Priopćenje, Zaposleni u pravnim osobama po granama djelatnosti, DZS

Od poljoprivrede se može očekivati značajan rast prihoda kroz vrijeme, ali se ne može očekivati veće zapošljavanje zbog tendencije rasta produktivnosti rada i uvođenja novih tehnologija koje štede rad u ovom području. Postoji potreba za drugačijim znanjima i vještinama koje idu zajedno sa zahtjevnijim oblicima poljoprivredne i stočarske proizvodnje, a ta se znanja moraju nuditi u redovnim školama i institucijama za obrazovanje odraslih.

Prehrambena industrija i proizvodnja pića su djelatnosti koje ne povećavaju broj zaposlenih u dugom roku, ali su za Hrvatsku bitne djelatnosti premda pokazuju stagnaciju zapošljavanja kroz vrijeme. Međutim, ove grane prerađivačke industrije zapošljavaju u Hrvatskoj između 35 i 40 tisuća osoba a Osječko-baranjska županija jest jedna od ključnih županija gdje je prirodno da se javlja sinergija između poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije u vidu poljoprivredno/prehrambenog klastera. Za taj je klaster nužno osigurati kvalitetnu radnu snagu koja će biti nositelj tog razvoja.

Imamo li u Osječko-baranjskoj županiji obrazovne programe koji podržavaju razvoj ovih ključnih djelatnosti s potrebnim brojem mladih osoba i sa odgovarajućim kvalifikacijama?

9. KAKO SADRŽAJ PROGRAMA ODGOVARA RAZVOJNIM POTREBAMA? – PRIMJER PROGRAMA U OBRAZOVNOM SEKTORU POLJOPRIVREDE, PREHRANE I VETERINE

U tablici dolje prikazani su svi obrazovni programi u Osječko-baranjskoj županiji koji stvaraju kvalifikacije za zanimanja iz sektora poljoprivrede, prehrane i veterine. Što primjećujemo? U okviru redovnog obrazovanja imamo 8 obrazovnih programa unutar kojih su tri 3-godišnja programa i pet 4-godišnjih programa. Vidjeli smo prije da za prirodnu zamjenu postojećih zaposlenika koji rade u granama djelatnosti koje zapošljavaju zanimanja iz poljoprivrede dođe 1,2 mlade osobe na jedno radno mjesto. Budući da mladi dominantno dobivaju kvalifikacije iz 4-godišnjih programa, vjerojatno oko pola tog broja mladih odlazi na visoka učilišta te neće ostati na tržištu rada što po sebi dovodi u pitanje i postojeću stopu zamjene.

Od 3-godišnjih programa iz kojih godišnje izlazi svega oko 15 učenika vrlo je teško zamisliti da je to dovoljan broj da bi se pokrila potreba za jednostavnijim poljoprivrednim zanimanjima za koja nije potrebna 4-godišnja naobrazba. Oni u poljoprivredi čine veliku većinu poljoprivrednih radnika, a njihova zamjena nije osigurana. To nam govori da bi Hrvatska mogla uskoro uvoziti poljoprivrednu radnu snagu ako odluči dalje razvijati poljoprivredu. Također je vidljiv nizak interes za program poljoprivredni gospodarstvenik premda u županiji ima mnogo obiteljskih gospodarstava koje će trebati kvalificirani pomladak za nove izazove razvoja poljoprivrede na tržišnim osnovama.

Iz 4-godišnjih programa godišnje se kvalificira oko 140 ali je najviše učenika upisano u smjer poljoprivredni tehničar opći (270) a najmanje je za sada učenika u programu poljoprivredni tehničar biljne proizvodnje (12). Otprilike jedan razred od 29-42 mladih fitofarmaceuta i veterinarskih tehničara dolazi na tržište rada ali jedan dobar dio se upisuje dalje na studije. Analize pokazuju da svega oko 50% mladih koji se iz 4-godišnjih strukovnih škola upisuju na fakultete uspije završiti i taj stupanj obrazovanja. Oni koji ne uspiju dolaze natrag na tržište rada sa srednjoškolskim kvalifikacijama i bez prakse što im dalje otežava zapošljavanje.

Naziv programa	Trajanje programa	UKUPNO	1. razred	II. razred	III. razred	IV. razred
UKUPNO		651	228	150	131	142
3-godišnji programi	3	36	15	7	14	0
4-godišnji programi	4	615	213	143	117	142
Poljoprivredni tehničar opći						
	4	270	96	65	53	56
Poljoprivredni tehničar fitofarmaceut						
	4	136	42	34	18	42
Veterinarski tehničar						
	4	116	32	26	29	29
Prehrambeni tehničar						
	4	81	31	18	17	15
Poljoprivredni tehničar biljne proizvodnje						
	4	12	12	0	0	0
Pomoćni cvječar - TES						
	3	14	5	3	6	0
Poljoprivredni gospodarstvenik						
	3	13	6	0	7	0
Pomoćni pekar - TES						
	3	9	4	4	1	0

Izvor: ASOO

Vidjeli smo u gornjoj analizi da proizvodnja prehrambenih proizvoda i proizvodnja pića imaju perspektive razvoja u županiji. Obrazovni program koji je najviše usmjeren prema zanimanjima koja se zapošljavaju u ovim granama djelatnosti je prehrambeni tehničar u kojem, međutim, maturira svega 15 godišnje, duplo manje od veterinara i skoro tri puta manje od fitofarmaceuta. Malo je vjerojatno da se može toliko veterinara i fitofarmaceuta (koji rade uglavnom u poljoprivrednim apotekama) zaposliti na području županije godišnje. S druge strane, prehrambenih tehničara je svakako premalo da zadovolji potrebe prerađivačke industrije premda je u promatranom razdoblju prehrambena industrija smanjivala zaposlenost.

10. ZAKLJUČAK

U Osječko-baranjskoj županiji primjetan je jaz između ponude i potražnje za radnom snagom na više razina.

Prvo, nije usklađen prirodni odljev iz zaposlenosti u mirovinu s odgovarajućim brojem mladih koji dobivaju slične kvalifikacije. Postoji prevelik broj mladih sa kvalifikacijama u obrazovnom području:

- Elektrotehnike i računalstva
- Trgovine
- Osobnih usluga

dok je potencijalni manjak kod:

- Poljoprivrede, prehrane i veterine
- Šumarstva i prerade drveta
- Prometa i logistike
- Graditeljstva i geodezije
- Geologije, rudarstva i nafte premda na niskoj razini.

Drugo, razvojne potrebe ključnih grana djelatnosti koje imaju potencijal za razvoj a to su poljoprivreda, proizvodnja prehrambenih proizvoda, proizvodnja proizvoda od nemetala i graditeljstvo, mogle bi se suočiti s nedostatkom odgovarajućih kadrova.

Treće, brojnost mladih kadrova s 3-godišnjim obrazovanjem koje predstavlja većinu potrebnih zanimanja u poljoprivredi nema dovoljno u obrazovnom sustavu pa će se sve potrebe trebati zadovoljavati među nezaposlenima uz odgovarajuće osposobljavanje ili uvozom radne snage. Također za razvoj prehrambene industrije nema dovoljno odgovarajućih kadrova tj. prehrambenih tehničara.

Četvrto, jači razvoj zahtijevati će da se snažno uključe institucije za obrazovanje odraslih koje će u kraćem roku osposobljavati za ona znanja i vještine koje se preko obrazovnog sustava ne mogu tako brzo steći. To je posebno važno i zbog velikog broja nezaposlenih koji bi se aktivnije trebali uključivati u obrazovne procese kako bi postali zapošljivi na tržištu.

Peto, ova analiza bi se trebala prema istoj metodologiji proširiti i na druge grane djelatnosti kako bi se vidjelo da li struktura ponude znanja i vještina kroz mlade i kroz nezaposlene odgovara strukturi potražnje znanja i vještina te se mehanizmima kvota, modernizacije programa i uvođenja novih programa kako u redovnom obrazovnom sustavu tako i u sustavu obrazovanja odraslih smanje nerazmjeri koji se pojavljuju zbog zamjene postojećih zaposlenika i rasta ukupne potražnje u propulzivnim granama djelatnosti.

DODATAK: METODOLOGIJA I PODACI

Zadatak ovog rada je da pripremi podlogu za usklađivanje postojećih i razvoj novih obrazovnih programa za stjecanje onih znanja i vještina koje su potrebne za gospodarski razvoj županije.

Naše pretpostavke su:

- U kratkom i srednjem roku gospodarstvo će se relativno malo mijenjati pa se može pretpostaviti da su gospodarske djelatnosti koje danas doprinose do 80% ukupnom prihodu u županiji relativno stabilne –o budućoj potražnji možemo nešto naučiti i iz prethodnih kretanja u navedenim djelatnostima;
- Dva su izvora potražnje za radom u tim djelatnostima: potreba da se zamijene radnici koji odlaze u mirovinu i potreba da se gospodarstvo prilagođava promjenama na tržištu gdje prodaju svoje robe i usluge – potražnja može s vremenom rasti ili padati;
- Djelatnosti imaju potrebe za mnogo različitih znanja i vještina. Na primjer, u metalskoj industriji se ne zapošljavaju samo metalni radnici i srodne struke nego i manageri, vozači, ekonomisti, čistačice, pravnici, tehnolozi i dizajneri – ako želimo analizirati znanja i vještine moramo ispitati zanimanja i kako se ona koriste u pojedinim djelatnostima.

Naša metodologija korak po korak je:

- Analizirati ključne djelatnosti koje su nositelji razvoja i zapošljavanja u županiji (grane djelatnosti s najviše prihoda i zaposlenosti te najbržom dinamikom razvoja (izvor FINA)⁴;
- Ispitati dugoročno kretanje zaposlenosti kako bi otkrili je li potražnja za zanimanjima iz te djelatnosti raste ili pada;
- Prepoznati skupine zanimanja koje su najzastupljenije u tim ključnim granama djelatnosti (izvor ARS⁵);
- Vidjeti kojim obrazovnim sektorima⁶ pripadaju ova zanimanja (prema ASOO⁷ obrazovnim sektorima);
- Analizirati brojnost učenika srednjih škola koji pohađaju programe iz traženih obrazovnih sektora;
- Vidjeti kolika je potražnja za tim zanimanjima zbog odlaska postojećih zaposlenika u mirovinu i razvojnih potreba;
- Prepoznati jaz između ponude i potražnje za znanjima i vještinama;
- Usporediti vrste obrazovnih programa koji se nude s potrebama gospodarstva.

Metodologija koja je korištena u ovom radu omogućava vrlo grubi prikaz ponude i potražnje za znanjima i vještinama koje smo procjenili iz ponude i potražnje za radom u županiji. Nalaze ove metodologije nužno je dodatno nadopuniti lokalnim podacima kako bi se obrazovanje moglo detaljnije

⁴FINA – agencija kojoj sve pravne osobe moraju slati redovita izvješća o poslovanju

⁵ARS – Anкета o radnoj snazi – najveća anketa o ekonomskoj aktivnosti stanovništva koju provodi Hrvatski zavod za statistiku kvartalno na slučajnom uzorku stanovništva starijeg od 15 godina. Anketa koristi definicije zaposlenosti, nezaposlenosti i neaktivnosti Međunarodne organizacije rada i jedini je domaći izvor koji se koristi za međunarodne usporedbe na području ekonomske aktivnosti.

⁶Obrazovni sektor je skup obrazovnih programa i zanimanja koja su s njima povezana na jednom području znanja. U Hrvatskoj je definirano 13 sektora iz strukovnog obrazovnog područja. Više o tome www.asoo.hr

⁷ASOO – Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

planirati. To se posebno odnosi na podatke o nezaposlenima po zanimanjima koji čine dio ponude rada. Takve je podatke moguće dobiti od područne službe Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Također treba voditi računa da se potražnja za radom prikazuje isključivo za pravne osobe te ne uključuje obrte i individualnu poljoprivredu. Prema tome, stvarna potražnja je veća nego što je ovdje prikazano, ovisno o zastupljenosti tih vrsta gospodarskih subjekata u županijskom gospodarstvu.